

ЕТНІЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Алла Сидоренко

В цілому, проблемі потреб і їх ролі в діяльності людини присвячено багато джерел, але недостатність вивчення цієї категорії спостерігається відносно потреб національних меншин.

Всі потреби людини історичні, вони розвиваються разом з розвитком суспільства. Духовний розвиток людини включає формування і розвиток духовних потреб як основи цілісного внутрішнього життя людини. Інформаційні потреби (як вид духовних потреб) виступають, з одного боку як бажання наблизитися до духовного життя суспільства, культури, основних цінностей життя, з яких складається суспільний світогляд, до активної духовної діяльності. З іншого боку, інформаційні потреби сприяють стимулюванню внутрішнього життя людини, формуванню її світогляду, інтересів, створюють певне психологічне напруження, яке пробуджує, стимулює до соціальної активності.

Важливою характеристикою інформаційних потреб є безперервність процесу їх розвитку. Вони зростають і змінюються у відповідності з закономірностями розвитку суспільства. Так, на зростання і зміну інформаційних потреб національних меншин має вплив зміна національної політики країни відносно національних меншин, які проживають на її території; виникнення соціальних інститутів, які соціально обслуговують дану групу; взаємозв'язок різних національних культур; відродження культури національних меншин; зростання інтересу до історії розвитку етносу тощо.

Відмирання, скорочення і зміна інформаційних потреб здійснюється під впливом асиміляційних процесів національних груп населення, володінням навичками визначення своїх інформаційних потреб і вміннями їх задовольнити.

В останній час — і це природньо — все більшого значення в розвитку культури поліетнічного суспільства набуває суб'єкт сприйняття інформації щодо національно-культурного життя, його погляди, інтереси, активність у відношенні до цінностей даного етносу. Джерелом активності людини як представника національної меншини, так і соціальної групи, етноса в цілому є суспільно-обумовлені етнічні інформаційні потреби. Вони належать до групи непрофесійних інформаційних потреб особистості і визначають специфічне, національно-особливе в їхній ха-

рактеристиці. Ці етнічні інформаційні потреби виступають, з одного боку, результатом розвитку всієї культури багатонаціонального суспільства, а з іншого — самі впливають на розвиток цієї культури.

Слід відзначити, що обсяг і характер інформаційних потреб у представників різних національних меншин різних. Про це свідчить різний час, пов'язаний з етнічною історією соціуму. Це, як правило, суб'єктивні потреби, які формуються в результаті даного фактора, або особистого досвіду індивідуума.

Кожний представник національної меншини є часткою суспільства, а це відкладає свій відбиток на його індивідуальну поведінку; він також є унікальним за своїми соціальними якостями, здібностями, способами їхнього вираження, потребами, в тому числі інформаційними. Поняття індивідуальності фіксує особливе, специфічне, своєрідне, що відрізняє конкретну людину від інших людей.

Сутність етнічної інформаційної потреби складає суперечність між індивідумом і середовищем. Вона породжує такий стан особистості, який пробуджує, стимулює її до активних дій з метою задоволення потреб. Серед таких дій — знаходження інформації щодо національно-культурного життя етносу, історії, політики, вірування та інших аспектів через різні комунікаційні канали суспільства.

Задоволення етнічної інформаційної потреби в одному випадку може бути повним, і тоді не відбувається її подальший розвиток, а частіше задоволення даної потреби тільки стимулює її. І потреба у цьому випадку є дієвою. Нові етнічні інформаційні потреби можуть бути задоволені новими, більш досконалими видами діяльності. Етнічна потреба породжує, на нашу думку, таке силове поле, від якого залежать і національні відносини. Етнічна інформаційна потреба супроводжує розвиток національної свідомості, по-різному проявляючись у процесі свого становлення та реалізації.

Специфіка етнічної інформаційної потреби полягає ще й у тому, що вона має відображення у суб'єкта в бажанні усвідомити світ не тільки у його теперішньому, а й минулому і майбутньому через суспільні та етнічні ідеали. У цьому, на наш погляд, є прояв специфіки даної потреби національних меншин, яка характеризується здібністю, що випереджується через екстраполяційний метод вивчення минувшини. За допомогою інформації про національно-історичне і національно-культурне життя етносу, зафіксованої у документах різних видів і типів, здійснюється спадкоємність поколінь у передачі соціального досвіду і завдяки етнічним інформаційним потребам реалізується соціальне призначен-

ня засобів документної комунікації у формуванні індивідумів, здатних до активної участі у соціальному житті етносу.

Етнічну інформаційну потребу з соціологічної точки зору можна визначити як історично обумовлене відношення особи (етнічної групи) до реальних, тобто тих, що функціонують у суспільстві, національно-культурних цінностей. Складовими цього відношення виступають:

— національно-культурний (етнічний) ідеал суспільства, який вміщений в реальних інформаційних продуктах (книгах, брошурах, альбомах, образотворчих виданнях, аудіовізуальних документах тощо);

— національно-культурний (етнічний) ідеал особистості (або національної групи), який утворюється під впливом його безпосереднього буття і знаходить відображення в оцінках, судженнях даної особи (групи) по відношенню до цього суспільно значущого продукту.

Інформаційні потреби національних меншин входять у систему духовних потреб і запитів, які є часткою у цілісному житті індивідуума. Задоволення потреб у праці, пізнанні, спілкуванні створюють необхідні передумови для розвитку етнічних інформаційних потреб. Крім того, суспільству притаманна певна система взаємопов'язаних суспільно-історичних потреб, тому етнічні інформаційні потреби формуються не в замкненому середовищі, а під впливом потреб суспільного життя в цілому.

Формування національно-культурних потреб залежить і від рівня розвитку культури країни в цілому, розвитку культур національних меншин, активності комунікантів і реципієнтів. Тому динаміка становлення даних потреб відображає суттєві особливості розвитку етнічної свідомості.

Таким чином, можна відзначити певну логіку розвитку інформаційних потреб національних меншин. Національно-культурні потреби спостерігаються спочатку у згорнутому вигляді у формі нестатку, який виступає як протиріччя між тим, що повинно бути, і тим, що є. Але певний стан вирішення проблем національно-культурного життя не задовольняє людину — представника національної меншини — і вона намагається змінити його. Таке протиріччя спочатку усвідомлюється стихійно, на рівні звичайної свідомості, тобто у незадоволенні конкретним станом або у негативному ставленні до нього. Так, це має прояв у незадоволенні обсягом і складом фондів бібліотек, які обслуговують читачів — представників національних меншин, зниженні інтересу до різних жанрів літературно-художніх видань мовами національних меншин тощо. Але в загальній масі користувачів такою інформацією певний стан проблеми не може бути оформлений позитивно, доки ко-

Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону

муніканти не відобразять його предметно, у художніх образах, обрядах, звичаях, літературі, музиці, фольклорі, традиціях, символах, цінностях. Тільки у такому випадку з'являється можливість ліквідувати протиріччя між тим, що є, і тим, що має бути, і тим самим задовольнити етнічну інформаційну потребу.

Вирішення цих протиріч здійснюється багатопланово — як поява нових і зміна змісту старих форм документів різних видів (текстових та нетекстових), що містять інформацію щодо історії, економіки, політики, культури етнічних груп населення; як боротьба переваг і смаків іноетнічного населення, як зміна відносин до національних меншин у конкретний період розвитку суспільства; як зміна ставлення до ролі і місця культури національних меншин у загальному розвитку культури України.

Таким чином, через розвиток новачійних суспільно-етнічних потреб здійснюється прогрес у розвитку багатокультурного суспільства.

В інформаційних потребах національних меншин інтегративно проявляється багатство національної свідомості людини (її погляди на історію та культуру даного етносу, ідеали, цінності, смаки тощо). Тобто всі форми національної свідомості у своєму активному дійовому прояві різнобічно характеризують етнічну інформаційну потребу.

Вивчення структури інформаційної потреби національної меншини у її реальному функціонуючому прояві передбачає облік документів у суспільстві, які фіксують інформацію щодо національно-культурного життя етносу та облік ставлення до них суб'єкта даної потреби. У свою чергу дане відношення має прояв у певній поведінці представника національної меншини відносно використання документів із зафіксованою інформацією про етнос; у засвоєнні цієї інформації; у спілкуванні щодо питань життя етносів; у придбанні документів з даною інформацією (книг, картин, брошур, атласів, кінофонофотодокументів); у самодіяльній художній творчості етносів, участі у художній самодіяльності, відновленні традицій, обрядів, звичаїв; у придбанні предметів і засобів для художньої творчості і сприйняття цінностей даного етносу (музичні інструменти, національний одяг, фарби тощо); у творчій активності в інших галузях життєдіяльності.

У системі суспільних відносин цінність інформації щодо життя та діяльності національних груп населення визначається не тільки її якостями у художньому, історичному, етнографічному, топонімічному аспектах, а й реципієнтом, тобто тим, наскільки данна інформація є необхідною.

Зв'язок етнічної інформаційної потреби представника національної меншини з іншими потребами (пізнавальними, моральними та ін.) та синкретичність даної потреби визначаються характером інформації, зафіксованої у документах (історичної, довідкової, літературно-художньої та ін.), яка здатна моделювати різні людські відносини і, таким чином, відповідати різним інформаційним потребам представників національних груп населення. Внаслідок такої багатоаспектності документ з відповідною зафіксованою інформацією, до того ж представлений мовою національної меншини, може стати предметом пізнавальної і моральної потреб, потреби спілкування, дозвіллевих потреб та ін., а сама етнічна потреба може слугувати засобом їхнього розвитку.

Оскільки етнічна інформаційна потреба реалізується особистістю, можна визначити її психологічне розуміння. Вона спрямована на пізнання особистістю свого місця в системі національних відносин, соціальної та міжособистісної комунікації, на пізнання нею своїх суспільних можливостей і здібностей. Слід вважати, що етнічна інформаційна потреба у своєму реальному прояві проектує на різні документи реальні проблеми, пов'язані з історією, життям і діяльністю етносу, які хвилюють реципієнта. Завдяки цьому створюється єдність між документом і реципієнтом. Інформація, яка зафіксована у документах різних типів, особливим чином відповідає на національні потреби меншин, тому що допомагає показати внутрішні протиріччя соціальної дійсності, минувшини, пов'язаної з життям іноетнічного населення в соціумі, визначити шляхи її перетворення. Слід зазначити, що література взагалі, завдяки своєму змісту, особливостям сприйняття, можливостям вибору, здатна глибше вплинути на розвиток особистості, ніж інші засоби масової комунікації, особливо видовищний, який характеризується незафіксованістю цінностей у часі, складністю вторинного звернення до цінностей, часткою випадковості відбору інформації внаслідок демонстрації передач та ін. Разом з тим, можна відзначити, що зараз спостерігається «відродження» документної інформації, що пов'язано з використанням її засобами масової інформації, до яких поступово додається Internet; із зростанням рівня освіти в суспільстві; національної свідомості, а також зростанням рівня культури, що її супроводжує.

Потреба представників національних меншин у літературі є достатньо актуальною. Слід зазначити, що існує певна відповідність між потребою — установкою до даного виду і типу літератури та ступенем її засвоєння особистістю. Важливим є незбіжність структури потреби-установки (або потреби, що утворилася) і структури реального

• Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону

споживання за видами і типами літератури, що може бути викликано недостатнім розвитком особистої етнічної культури, культури міжнаціонального спілкування, недостатньою розробкою самих каналів задоволення, тиском встановлених стереотипів, ілюзією використання тільки окремих видів і типів видань для знаходження необхідної інформації.

Таким чином, етнічні інформаційні потреби, які є елементом всієї системи потреб, зазнають постійної зміни і розвитку. Такий самий процес відбувається і у свідомості особистості. При цьому слід зазначити, що оскільки етнічна інформаційна потреба характеризує можливості розвитку особистості, спрямовує зміст і характер зміни її національної свідомості, то її можна вважати основою етнічної направленості особистості.

Загальне в інформаційних потребах національних меншин пов'язано передусім з процесом гармонійного розвитку особистості.

На наш погляд, непрофесійні інформаційні потреби національних меншин можна умовно поділити на такі групи:

- Стабільні для представників національних груп потреби в літературі з історії даного етносу. Ці потреби можна визначити заздалегідь, вони легко формалізуються, можуть задовольнятися бібліотеками (науковими, публічними, національно-культурних товариств). Для них може бути характерним ретроспективний пошук у режимі «запит-відповідь», підготовка масових заходів та заходів наочної популяризації документів.

- Стабільні та нестабільні навчальні потреби, обумовлені вивченням мови національних меншин, знання якої дає можливість навчатися у середніх, середніх спеціальних та вищих навчальних закладах, що функціонують у місцях компактного проживання іонаціональних груп населення, а також характером самоосвітніх інтересів. Ці потреби також можна заздалегідь визначити і легко формалізувати. Задоволення таких потреб також здійснюється бібліотеками різних типів і видів; інформація про нові джерела може бути представлена на книжкових виставках та переглядах, у списках літератури, бібліографічних покажчиках.

- Стабільні та нестабільні для іноетнічних груп інформаційні потреби, пов'язані з загальним географічним місцеположенням, іміграційним статусом, особливостями поселення та політичними інтересами у країні походження та країні проживання. Дані потреби відносяться до групи формалізованих потреб, передбачають ретроспективний і поточний пошук інформації в режимі «запит-відповідь», обслуговування в системі вибіркового розповсюдження інформації національно-культурних об'єднань, Рад національних товариств, науково-дослідних інститутів, краєзнавчих товариств.

• Нестабільні або стабільні інформаційні потреби національних меншин, пов'язані з:

- релігійною вірою або віруванням;
- зв'язками, що виходять за межі родинних, сусідських та інших;
- відмінними традиціями, цінностями, символами;
- літературою, фольклором, музикою;
- внутрішнім розумінням своєї відмінності.

Перші три визначені категорії потреб є типовими для представників усіх національних меншин, а категорії потреб, об'єднані у четверту групу — специфічними. Таке співвідношення загального та особливого може бути покладене в основу методики порівняння результатів функціонування бібліотек з інформаційними потребами, виявлення способів і шляхів їх задоволення.

Національно-культурні потреби представників іноетнічних груп мають індивідуально-суспільний вимір: їх задоволення обов'язково повинне забезпечувати розвиток і особистості, і суспільства.

Слід вказати, що стійка, достатньо визначена інформаційна потреба національних груп населення вимагає такого самого постійного джерела, яке має багаті можливості їх задоволення. Міжособистісна комунікація, яка розглядається національними меншинами як джерело отримання необхідної інформації щодо національно-культурного життя етносу, обмежує читацькі потреби, вони починають залежати від випадкових умов.

Таким чином, структура реалізації читацьких інформаційних потреб національних меншин повинна бути змінена у бік більш широкого та диференційованого використання документних ресурсів бібліотек. Крім того, форми комунікації, до яких звикають у шкільному та юнацькому віці, стають звичними, стійкими й існують у такому вигляді тривалий час. Тому своєчасно сформована звичка користування бібліотекою для задоволення інформаційних потреб дає можливість їх активного використання у якості основного джерела задоволення етнічних інформаційних потреб.

Інформаційні потреби національних меншин і умови їх реалізації взаємовизначають один одного, і їх треба розглядати як в психологічному, так і в соціологічному плані. До поняття «умови реалізації етнічних інформаційних потреб» у соціальному плані входять перш за все суспільні умови і спосіб реалізації потреб, які визначаються характером суспільного життя в конкретний історичний період. Суспільство, зацікавлене в духовному розвитку людей всіх національностей, ставить

Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону

за мету забезпечення необхідних умов розвитку і задоволення інформаційних потреб національних меншин.

Інформаційні потреби національних меншин — це внутрішня основа національно-культурних відносин, що об'єднують представників національних меншин у єдине ціле національно-культурного життя. Вони становлять собою особливе соціальне явище, засіб гармонізації і регулювання системи соціальних потреб особистості. Тому необхідно враховувати різноманітність існуючих та очікуваних інформаційних потреб національних меншин, наявність в них загального і особливого в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні і в самих ресурсах їх задоволення.

МЕСТО БИБЛИОТЕКИ В СОХРАНЕНИИ И РАЗВИТИИ КУЛЬТУРНЫХ ТРАДИЦИЙ БОЛГАРСКОГО НАРОДА

Зоя Вронская, Мария Хлыбова

Библиотека-филиал №16 ЦБС для взрослых г. Николаева находится на территории бывшего болгарского поселения, ныне микрорайона г. Николаева, имеющем мощные национальные корни, в котором проживают люди 29 национальностей. 1/3 часть составляют болгары.

Отсюда и основная направленность работы библиотеки и тесное сотрудничество с Дружеством болгарской культуры им. Х. Ботева, созданном в 1990 г. и в 2000 г. отметившем свое десятилетие. Дружество базируется при библиотеке, поэтому существует столь тесное сотрудничество и взаимодействие. Цели и направленность работы Дружества и библиотеки одинаковы: сохранение самобытности болгарской культуры и языка. Поэтому первоочередной задачей скоординированной работы библиотеки и Дружества было создание Читалища болгарской книги. Начавшись с 50 экз. на болгарском языке, фонд Читалища в настоящее время насчитывает около 2200 экз. книг по различной тематике и направленности: школьные учебники, справочники, уникальные книги по болгарскому фольклору и этнографии, книги классиков болгарской литературы, книги современных писателей Болгарии, а также переводы русской и зарубежной литературы. В фонде Читалища имеются нотные издания, партитуры, пластинки с болгарскими песнями и фольклором.

Читалище болгарской книги является хорошим подспорьем для развития болгарского языка и культуры и в микрорайоне, и в городе. Его читателями являются старожилы микрорайона, учащиеся, сту-